

Pia Puntanen

MIKKELI PERUSTETTIIN ETELÄ-SAVON KESKUKSEKSI

Tänään on kulunut 170 vuotta siitä, kun Suomen suuriruhtinas, Venäjän keisari Nikolai I 7.3.1838 allekirjoitti Mikkelin kaupungin perustamisasiakirjan. Jo vuonna 1827 keisarille oli ehdotettu kaupungin perustamisesta Etelä-Savoon. Elinkeinoelämältään takapajuinen alue tarvitsi kaupungin talouselämänsä vilkastuttamiseksi. Maaseutuväestölle piti perustaa paikka, jossa he voisivat myydä tuotteitaan. Liian pitkät kauppamatkat rannikkokaupunkeihin olivat tehneet kansasta ”laiskaa ja saamatonta”. Mikkelin kirkonkylä katsottiin paikkana kuin luoduksi kaupunkia varten.

Mikkelin kaupungin perustaminen liittyi tiiviisti tuolloin meneillään olleeseen Suomen suuriruhtinaskunnan hallinnon kehittämiseen. Ensi vuonna Suomi juhlii valtiollista merkkivuotta 1809, jolloin on kulunut 200 vuotta autonomisen suuriruhtinaskunnan perustamisesta, Suomen siirtymisestä Ruotsista osaksi Venäjän keisarikuntaa. Vuonna 1812 suuriruhtinaskuntaan liitettiin aiemmin Venäjälle menetetty osa, niin sanottu Vanha Suomi eli Kaakkois-Suomi ja Karjalan kannas. Oman keskushallinnon järjestäminen vaati toimenpiteitä, muun muassa uutta, ajanoloihin tarkoituksenmukaisempaa läänijakoa. Niinpä vuonna 1831 perustettiin Mikkelin lääni – nimi kertoi enteellisesti läänin hallintokeskukseksi valitusta paikasta. Tuolloin – kuten nykyäänkin – uskottiin valtion virastojen sijoittamisen hyvää tekevään vaikutukseen ja niinpä kaupungin perustaminen ja lääninhallituksen sijoituspaikka palvelivat samaa tarkoitusta.

Kruunu osti Mikkelin pitäjän Kirkonkylästä Maunukselan ja Olkkolan tilat, joiden maille laadittiin marraskuussa 1838 hyväksytty asemakaava. Kaupungin rakentaminen saattoi alkaa. Asukkaita kaupunkiin pyrittiin saamaan edullisilla ehdoilla: kymmenen vuoden vapautus kaikista kruunun veroista ja kahdenkymmenen vuoden vapautus sotilasmajoituksesta, joka tuolloin oli merkittävä rasitus kaupunkien asukkaille. Uudessa kaupungissa ei otettu käyttöön ammattikuntajärjestelmää, vaan kaikille ”*kunniallisille ja ammattinsa taitaville maan asukkaille, olkoon sitten kauppiaita, tehtailijoita, taiteilijoita eli käsityöläisiä*”, jotka halusivat asettua kaupunkiin, taattiin oikeus harjoittaa mitä tahansa elinkeinoa, jonka he katsoivat

itselleen edulliseksi – kuitenkin maksettuaan ensin kaupungin kassaan tarvittavat lupamaksut.

Kaupungin alku oli vaatimaton: asukkaita ensimmäisessä asukasluettelossa oli 64 ja hallinnollisesti Mikkeli oli läänin kuvernöörin alainen. Oma raastuvanoikeus ja maistraatti saatiin vuonna 1864, jolloin voidaan katsoa kaupungin kasvaneen kantamaan vastuun omasta toiminnastaan. Seurakunta oli yhteinen Mikkelin pitäjän kanssa, rikosasiat käsiteltiin raastuvanoikeuden perustamiseen saakka Mikkelin kihlakunnanoikeudessa. Tuomiokapituli sijaitsi Porvoossa ja hovioikeus Vaasassa. Valtiopäiville kaupungilla oli oikeus lähettää – omalla kustannuksellaan – yksi edustaja.

Mikkelin kaupunkia, sen kaupunkirakennetta ja keskeisiä rakennuksia, elinkeinoja ja mentaliteettia leimasi perustamisajankohta: kaupunki perustettiin hallintokaupungiksi, erityisesti valtionhallinnon alueelliseksi keskukseksi. Kaavoittamista ja rakentamista hallitsi empire- eli keisarityyli, jonka muotokieli korosti Venäjän keisarihuoneen valtaa. Ruutuasemakaavat ja empiretyyliset rakennukset – kuten Mikkelin lääninhallitus – toistuivat useissa kaupungeissa ympäri laajaa keisarikuntaa.

Lääninhallituksen, -vankilan ja -sairaalan lisäksi kaupungin keisarillista asemaa korosti 6. eli Mikkelin tarkk'ampujapataljoonan sijoittaminen kaupunkiin. Suomen vuosina 1881–1901 toimineen asevelvollisen sotaväen pataljoonat sijoitettiin läänien pääkaupunkeihin ja niille rakennettiin tyyppiirustuksilla kasarmialueet. Ruotsinkielinen poikalyseo ja suomenkielinen tyttökoulu vahvistivat kaupungin merkitystä. Kaikesta tästä seurasikin se, että sanomalehti Keski-Savo vertaillessaan Mikkeliä ja Kuopiota vuonna 1888 päätyi seuraavaan analyysiin: *”Mikkelissä on vielä tuo vanha herrasväen valta rehottamassa, josta Kuopiossa ei enää ole kuin repaleita jäljellä. Onhan Mikkelikin Suur-Savon pääpaikka, mutta vieläpä ollaan siellä niin pinttyneitä entisiin likoihin. Siellä porvari tuskin kelpaa herrain seuraan. Virkamiehet siellä vaan herroja ovat. Ne edustavat kaupunkia kaikissa tilaisuuksissa ja katsovat kieroön, jos jokin porvari sattuu eksymään heidän sekaansa. Ja ruotsin käyttäminen seurakielenä tekee tuon säätyeroituksen yhä suuremmaksi.”*

Kaupungin kehittyminen oman alueensa taloudelliseksi veturiksi takkuili, ja niinpä hallinto päihitti kauppiat eli porvarit vielä vuosikymmeniä. Vesikuljetusten aikakaudella kapean ja matalan reitin päässä ollut kaupunki ei pystynyt kasvamaan merkittäväksi kaupalliseksi keskuksesi. Mikkelin markkinoiden kulta-aika päättyi kaupankäynnin vapauttamiseen maaseudulla vuonna 1856 eikä puuraaka-ainepula loppuun kasketulla ja vailla koskivoimaa olleella alueella johtanut teollisuuden merkittävään kehittymiseen vuosisadan lopulla.

Postmodernissa yhteiskunnassa tulevaisuus lasketaan palvelujen varaan.

Teollisuuskaupunkia Mikkelistä ei koskaan tullut, hallinnon aika alkaa olla ohi. Ehkäpä tulevaisuuden Mikkelin mahdollisuus on palveluissa, laajassa kirjossa hyvinvointipalveluja, matkailua, kulttuuria ja kauppaa.